

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ПРИКАРПАТСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»
ЛЬВІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ МИСТЕЦТВ

ОСАДЦА Марта Зіновіївна

УДК 75.047:7.071.1(477.86) “19/20”

**МІСЬКИЙ ПЕЙЗАЖ У ТВОРЧОСТІ ХУДОЖНИКІВ
ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ ХХ — ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ**

17.00.05 — образотворче мистецтво

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата мистецтвознавства

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі дизайну і теорії мистецтва ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат мистецтвознавства, професор
Бойчук Богдан Васильович,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»,
завідувач кафедри образотворчого і
декоративно-прикладного мистецтва та
реставрації

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
Пучков Андрій Олександрович,
Національна академія образотворчого
мистецтва і архітектури,
професор кафедри теорії та історії мистецтва

кандидат мистецтвознавства
Береговська Христина Олександрівна,
Львівська національна академія мистецтв,
викладач кафедри історії і теорії мистецтва

Захист відбудеться «28» березня 2019 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.103.01 у Львівській національній академії мистецтв за адресою: 79011, м. Львів, вул. Кубійовича, 38.

З дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці Львівської національної академії мистецтв (79011, м. Львів, вул. Кубійовича, 38).

Автореферат розісланий «28» лютого 2019 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. І. Цимбала

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Висвітлення особливостей художньої спадщини окремого регіону доповнює цілісну картину загальнонаціонального мистецького процесу ХХ — початку ХХІ ст. Міський краєвид як жанровий різновид у мистецтві Івано-Франківщини з його різноманітною стилістикою та образно-ідейним наповненням виражає онтологічний аспект ставлення митця до навколишньої дійсності, а також прагнення художників зафіксувати характер культурного простору міста в певну історичну епоху. Архітектурний вигляд та історико-культурні традиції міста стали сюжетами пейзажних творів у доробку митців Івано-Франківщини при застосуванні ними різноманітних образних ходів, стилістичних пошуків і засобів виразності.

Актуальність теми дослідження полягає у виявленні особливостей міського пейзажу як жанрового різновиду в образотворчому мистецтві Прикарпаття, зумовлених світоглядними пріоритетами й естетико-культурними вподобаннями митців і художньо-стилістичними тенденціями ХХ — початку ХХІ ст.

На міських краєвидах, створених художниками Івано-Франківщини, постає багатогранний образ міста з властивим йому ритмом життя, пам'ятками архітектури, сакральними спорудами, перспективами вулиць, паркових зон, розмаїттям міських садіб тощо. Місто в його художніх версіях виступає носієм візуальної інформації про його культурне, історичне та повсякденне життя, зокрема й життя його мешканців.

Зацікавлення проблемою художнього відтворення міста пов'язане з важливістю осмислення та збереження української мистецької спадщини, а також розуміння його самодостатності як виразного культурного явища. Образна інтерпретація міста в живописних і графічних творах художників Івано-Франківщини ХХ — початку ХХІ ст. посіла важливе місце в українському образотворчому мистецтві, набуваючи щоразу нових смислових і художніх значень та вирізняючись міцним зв'язком із певними культурними традиціями, що сприяло багатогранності візуальних і семантичних характеристик міського простору.

Актуальність обраної теми зумовлена відсутністю комплексного наукового дослідження міського пейзажу в образотворчому мистецтві Івано-Франківщини ХХ — початку ХХІ ст., а також необхідністю глибшого осмислення витоків й еволюції міського краєвиду, виявлення як традицій, так і тенденцій його розвитку та виокремлення образно-змістових і художньо-стилістичних особливостей урбаністичних краєвидів прикарпатських митців у контексті сучасного українського мистецтва.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами. Пропоноване дослідження узгоджене з планом підготовки наукових кадрів кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та реставрації ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» і з

тематикою основних напрямів фундаментального дослідження «Образотворче мистецтво Прикарпаття» (державний реєстраційний номер 0113U005917).

Мета дисертаційної роботи — розкрити та проаналізувати особливості художнього втілення міського краєвиду митцями Івано-Франківщини в контексті культурно-історичних процесів ХХ — початку ХХІ ст. Відповідно до поставленої мети окреслено такі **завдання**:

- висвітлити стан мистецтвознавчого вивчення зазначеної теми, проаналізувати джерельну базу та методологічні засади дослідження;
- виявити передумови становлення міського пейзажу в сакральному мистецтві Прикарпаття ХVІ–ХVІІІ ст.;
- простежити специфіку розвитку жанру міського пейзажу в мистецтві ХХ ст. у контексті культурного процесу на Івано-Франківщині;
- розкрити на прикладі міського краєвиду естетичні концепції, стильову спрямованість, пріоритетність у виборі пейзажних мотивів і засобів виразності у творах художників Івано-Франківщини кінця ХХ — початку ХХІ ст.;
- визначити основні типологічні, художньо-стилістичні та композиційні особливості міських пейзажів прикарпатських митців;
- проаналізувати творчий внесок провідних митців досліджуваного мистецького осередку в розширення та збагачення міської тематики.

Об'єктом дослідження є живописні та графічні (офорт, лінорит, рисунок, акварель) твори художників Івано-Франківщини окресленого періоду, в яких найвиразніше виступає образ міста.

Предметом дослідження є художній образ міста, втілений митцями у творах пейзажного жанру з їх образно-змістовими, художньо-стилістичними та типологічними особливостями в контексті культурно-мистецьких процесів на Прикарпатті ХХ — початку ХХІ ст.

Хронологічні межі дослідження окреслені ХХ — початком ХХІ ст., проте витоки та порівняльні характеристики міських краєвидів стосуються творчої практики художників і мистецьких реалій попередніх століть.

Територіальні межі дослідження охоплюють територію сучасної Івано-Франківської області, передусім Івано-Франківськ як регіональний центр активного мистецького життя. Надалі у тексті дисертації введено колишні назви міста Івано-Франківськ, відповідно до історичних періодів: від заснування 1662 р. до 1939 р. — Станиславів; від 1939 р. до 1962 р. — Станіслав.

Методи дослідження ґрунтуються на комплексному підході до проблематики міського пейзажу на перетині історико-мистецького та формально-стилістичного вимірів. Висвітлення процесу становлення міського краєвиду в контексті історико-культурних традицій краю ґрунтується на засадах порівняльно-історичного й реконструктивного методів. У дисертаційній праці класифікацію міських краєвидів за сюжетно-тематичним принципом, образно-змістовим наповненням і стилістикою, відповідно до історичних етапів, здійснено на засадах типологічного методу. Застосування стилістичного

і формального методів мистецтвознавчого аналізу уможливило визначення образно-змістової специфіки та художньо-стилістичних і композиційних особливостей трактування теми міста в живописних і графічних творах митців Івано-Франківщини ХХ — початку ХХІ ст. Метод аналізу та синтезу дозволяє поєднати досліджувані явища в цілісному викладі за хронологічною послідовністю.

Наукову новизну дослідження характеризують такі положення:

вперше:

- на основі вичерпного історіографічного аналізу наявних літературних джерел, систематизації та узагальнення значного мистецького доробку в аспекті генези та еволюції відтворено процес образного трактування міста в живописі та графіці Івано-Франківщини ХХ — початку ХХІ ст. як цілісного культурно-мистецького явища;
- виявлено специфіку художнього втілення міського краєвиду у творчості митців Івано-Франківщини відповідно до історичних і культурно-мистецьких реалій;
- виокремлено типологічні групи міських пейзажів на основі виявлених спільних ознак і відмінностей, висвітлено стилістичні, колористичні та композиційні вирішення урбаністичних пейзажів у творчій спадщині івано-франківських художників кінця ХХ — початку ХХІ ст.;
- введено до наукового обігу чималий корпус маловідомих досі творів митців Прикарпаття із музейних фондів і приватних збірок;
- укладено словник митців-пейзажистів Івано-Франківщини ХХ — початку ХХІ ст. та здійснено каталогізацію їхніх міських краєвидів;
- з'ясовано творчий внесок окремих митців у розвиток міського пейзажу, що й становить елементи наукової новизни пропонованої дисертації.

удосконалено:

- історіографічний аналіз стосовно проблематики міського краєвиду в мистецтві Івано-Франківщини ХХ — початку ХХІ ст., а також деякі термінологічні визначення;
- поняття специфіки та регіональних особливостей пейзажного малярства;
- знання про розвиток пленерної традиції у творчих практиках художників Івано-Франківщини досліджуваного періоду.

набуло подальшого розвитку:

- висвітлення художньої спадщини живописців і графіків Івано-Франківщини, особливостей їх творчого методу та характеристик міських краєвидів у контексті культурно-мистецьких процесів Прикарпаття ХХ — початку ХХІ ст.

Практичне значення дослідження полягає в поглибленні наявних знань про регіональні особливості художнього втілення митцями міської тематики на Івано-Франківщині, а також у фактологічному та візуальному доповненні мистецько-краєзнавчих студій і музейних практик, праць з історії українського образотворчого мистецтва, в ілюстративному збагаченні різноманітних видань,

що значно розширить уявлення про історію національної художньої культури зазначеного періоду.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дослідження оприлюднені в доповідях наукових конференцій ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (м. Івано-Франківськ, 2013–2017 рр.), всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференцій: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Мистецька освіта: минуле, сучасне, майбутнє (до 30-річчя кафедри образотворчого мистецтва імені Михайла Фіголя)» (м. Івано-Франківськ, 7–8 листопада 2013 р.), V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Становлення образотворчого мистецтва в сучасному соціокультурному просторі» (м. Луганськ, 20–21 лютого 2014 р.), X Всеукраїнській науково-практичній конференції «Українська культурно-мистецька практика в історичній ретроспективі» (м. Рівне, 15–16 листопада 2014 р.), V Міжнародній науково-практичній конференції «Традиції і сучасні стан культури і мистецтва» (м. Мінськ, Центр дослідження білоруської культури, мови і літератури НАН Білорусі, 20–21 листопада 2014 р.), науково-практичній конференції «Традиційна культура в умовах глобалізації: платформа для міжкультурного та міжрегіонального суспільного діалогу» (м. Харків, 22–23 травня 2015 р.), III Міжнародній науковій конференції «Авраамічні релігії: проблеми свободи совісті та віросповідання в контексті різноманітних чинників у сфері суспільного буття в Україні та світі» (м. Галич, Національний заповідник «Давній Галич», 4–5 червня 2015 р.), VI Міжнародній науково-практичній конференції «Традиції і сучасні стан культури і мистецтва» (м. Мінськ, Центр дослідження білоруської культури, мови і літератури НАН Білорусі, 19–20 листопада 2015 р.), науковій історико-краєзнавчій конференції «Лицар Ордена Культури», присвяченій 90-річчю від дня народження Б. Г. Возницького (м. Дубно, 21 квітня 2016 р.), науково-практичній конференції «Традиційна культура в умовах глобалізації: родинні цінності і трансляція соціокультурного досвіду поколінь» (м. Харків, 20–21 травня 2016 р.), VII Міжнародній науковій конференції «Традиції і сучасні стан культури і мистецтва» (м. Мінськ, Центр дослідження білоруської культури, мови і літератури НАН Білорусі, 24–25 листопада 2016 р.), VIII Міжнародній науковій конференції «Традиції і сучасні стан культури і мистецтва» (м. Мінськ, Центр дослідження білоруської культури, мови і літератури НАН Білорусі, 7–8 вересня 2017 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Мистецтво Прикарпаття в соціокультурному просторі України (на пошанування 90-ї річниці від дня народження Михайла Фіголя)» (м. Івано-Франківськ, 19–20 жовтня 2017 р.), науково-практичній конференції «Традиційна культура в умовах глобалізації: збереження автентичності та розвиток креативних індустрій» (м. Харків, 22–23 червня 2018 р.), IX Міжнародній науковій конференції «Традиции и современное состояние культуры и искусств» (м. Мінськ, Центр дослідження білоруської культури, мови і літератури НАН Білорусі, 13–14 вересня 2018 р.).

Публікації. Результати дисертаційної роботи викладено у 21 науковій статті, сім з яких опубліковані у фахових спеціалізованих виданнях з мистецтвознавства, акредитованих ДАК України та індексованих у міжнародних наукометричних базах даних, одна стаття — у закордонному фаховому виданні.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна праця складається з анотації, вступу, чотирьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (210 позицій), списку ілюстрацій (215 найменувань) і додатків (додаток А — ілюстрації, додаток Б — анотований словник митців-пейзажистів, додаток В — список публікацій та інформація про апробацію). Обсяг основної частини роботи становить 179 сторінок, загальний обсяг дисертації — 341 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної праці, сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження та його хронологічні рамки, методологічні засади та наукову новизну отриманих результатів дослідження. Розкрито теоретичне та практичне значення дисертації, визначено особистий внесок автора, подано відомості про апробацію та публікації результатів наукового дослідження, структуру та загальний обсяг дисертаційної роботи.

У **розділі 1 «Історіографія, методи та джерельна база дослідження»** проаналізовано стан наукового опрацювання теми, визначено теоретико-методологічну та джерельну базу дослідження. У підрозділі *1.1 «Стан дослідженості теми»* зроблено огляд наукової літератури українських та зарубіжних дослідників, присвяченої теорії та історії пейзажу як жанрового різновиду.

Багатоаспектність обраної тематики зумовила структурування історіографічних джерел за кількома тематичними групами. До праць, присвячених історичному та теоретичному аспектам пейзажного жанру, належить теоретичний доробок українських та зарубіжних мистецтвознавців і культурологів, публікації яких стосуються питання специфіки міського краєвиду, визначення витоків й етапів його становлення у контексті мистецьких напрямів і стилів, а також принципів втілення образу міста на тлі європейських художніх процесів. Це, зокрема, праці В. Овсійчука, Ю. Белічка, О. Федорука, Ю. Бірюльова, А. Пучкова, Г. Каганова, Д. Горбачова, Л. Соколюк, Д. Степовика, Н. Асєєвої, Г. Скляренко, Б. Мисюги, О. Голубця, Р. Шмагала, С. Король.

Окрему групу мистецтвознавчої літератури складають праці, які в методологічному аспекті розкривають художнє осмислення міського простору з позицій образотворчого мистецтва, естетики. Поглибленню проблематики міського краєвиду сприяли мистецтвознавчі публікації, які стосуються питань живописного відтворення світлоповітряного середовища, композиційної

побудови художніх творів (теоретичні напрацювання М. Алпатова, М. Волкова), а також дослідження концепції простору як художнього образу в контексті історичного розвитку живопису (праці Б. Раушенбаха, Л. Мочалова, П. Флоренського, Е. Панофського). Згадані праці передусім цінні викладеними в них теоретичними положеннями, фаховим аналізом композиційної структури пейзажних зображень, напрацюваннями у сфері колористичного аналізу, необхідними для подальшого осмислення стилістичних, композиційних і колористичних характеристик міських пейзажів художників Івано-Франківщини ХХ — початку ХХІ ст.

Визначено групу джерел, які висвітлюють традицію пейзажного живопису на тлі мистецьких процесів Івано-Франківщини й розглядають творчий доробок окремих художників краю. Проаналізовано публікації митців і критиків у періодичних виданнях першої половини ХХ ст. (Л. Тирович, Д.-Л. Іванцев); науковий доробок дослідників радянського періоду та періоду Незалежності (М. Фіголь, В. Баран, Р. Дреботюк, Ю. Бірюльов, Л. Волошин, М. Аронець, В. Мельник, О. Семчишин-Гузнер, І. Чмелик, Л. Хом'як, В. Лукань, П. Кузенко, Х. Береговська, А. Звіжинський). На матеріалі багатьох праць з питань пейзажного живопису констатовано недослідженість теми міського краєвиду в мистецтві Івано-Франківщини ХХ — початку ХХІ ст., певні аспекти якої дотепер висвітлювалися на тлі загальних тенденцій розвитку пейзажного жанру або у творчих біографіях окремих художників.

У підрозділі 1.2 *«Методи дослідження»* проаналізовано методологічні засади вивчення міського краєвиду, які зумовлені специфікою обраної тематики й ґрунтуються на комплексному підході. Висвітлення становлення міського краєвиду в контексті історико-культурних традицій Івано-Франківщини здійснено на засадах порівняльно-історичного й реконструктивного методів. Визначення художньо-стильової специфіки та образно-змістових і композиційних особливостей об'єднаних міською тематикою творів митців Івано-Франківщини ХХ — початку ХХІ ст. уможливили стилістичний, іконологічний і типологічний методи мистецтвознавчого аналізу. Метод аналізу та синтезу дав змогу поєднати досліджувані явища в цілісному хронологічному викладі.

У підрозділі 1.3 *«Джерельна база дослідження»* проаналізовано джерельну основу дослідження, яку склали мистецькі твори художників із музейних колекцій Музею мистецтв Прикарпаття, Івано-Франківського краєзнавчого музею, Національного музею у Львові імені А. Шептицького, Національного музею народного мистецтва Гуцульщини і Покуття імені Й. Кобринського та приватних збірок; архівні матеріали із фондів Державного архіву Івано-Франківської області, Центрального державного історичного архіву України у Львові; каталоги творів митців, буклети творчих виставок і мистецьких пленерів, публікації в наукових періодичних виданнях. Залучений для дослідження фактологічний матеріал зібрано під час безпосереднього спілкування з митцями.

У розділі 2 «Історико-культурні передумови становлення міського пейзажу в мистецтві Прикарпаття» розглянуто історико-культурні витoki міського краєвиду на матеріалі творів іконопису, графіки та храмових розписів XVI–XVIII ст. в контексті тогочасних художніх процесів, які відбувалися в українському та європейському культурному просторі.

У підрозділі 2.1 «Елементи міського пейзажу в сакральному мистецтві Прикарпаття XVI–XVIII ст.» виявлено, що пейзажні елементи у вигляді архітектурних мотивів присутні в ікономалярстві долинського і рогатинського іконописних осередків другої половини XVI — початку XVII ст. В іконах войнилівсько-болахівського монастирського іконописного осередку першої третини XVII ст. сюжети розгортаються на тлі реального міста, хоча й схематично трактованого. Введення мотивів архітектурного довкілля простежено на сюжетах іконостасу Святодухівської церкви в Рогатині середини XVII ст. Барокові тенденції, які переважали у стилістиці іконопису Прикарпаття кінця XVII — початку XVIII ст., виявили себе, зокрема, у вигляді реальних зображень тогочасної міської забудови, що помітно на іконах іконостасу церкви Воздвиження Чесного Хреста монастиря Скит Манявський (Богородчанський іконостас), виконаного Й. Кондзелевичем, та іконах калузького пізньобарокового малярського осередку.

Виявлено особливості відтворення міста в станковій графіці Прикарпаття XVIII ст. Простежено трансформацію архітектурного тла від символічного знака міста як фону для розгортання сюжетної сцени до конкретизації міського простору як реального середовища.

Тенденцію зображення архітектурного мотиву в монументальному мистецтві XVIII ст. розглянуто на прикладі частково збережених ілюзіоністичних зображень архітектурних елементів у композиціях стінописів мурованих костелів на теренах Івано-Франківської області, виконаних у руслі західноєвропейських художніх практик пізнього бароко іноземними малярами.

У підрозділі 2.2 «Міські мотиви у творах іноземних митців XIX ст. на теренах Прикарпаття» простежено виокремлення міського пейзажу завдяки активному тиражуванню літографських альбомних видань у першій половині XIX ст. з метою популяризації східних теренів Австро-Угорщини. Розкрито композиційні характеристики та образно-тематичне наповнення пейзажів першої половини XIX ст. Визначено, що у XIX ст. види прикарпатських міст відтворювали іноземні художники Е. Кронбах, К. Ауер, М. Б.-З. Стенчинський, Н. Орда, котрі привнесли в мистецтво краю ремінісценції європейських стильових течій. Відзначено цінність пейзажів іноземних митців з видами міської панорами, стародавніх замків і культових споруд як іконографічного джерела візуальної інформації про місто, його історико-культурну спадщину завдяки документальній точності зображень.

Розділ 3 «Міський пейзаж в образотворчому мистецтві Івано-Франківщини XX — початку XXI ст.» присвячений аналізу міських краєвидів у творчості художників Івано-Франківщини, втілених у багатогранності стилістичного й образного потрактування відповідно до

соціально-культурних парадигм і мистецьких орієнтирів на кожному з етапів розвитку мистецтва досліджуваного регіону.

У підрозділі 3.1 *«Художнє осмислення теми міста в образотворчому мистецтві Прикарпаття першої третини ХХ ст.: тенденції впливу європейських мистецьких шкіл»* висвітлено найвиразніші стильові риси, тематично-сюжетні ознаки та композиційні особливості міських пейзажів у творчому доробку прикарпатських художників на тлі міжкультурних й освітніх взаємин із зарубіжжям та загальноєвропейських новітніх мистецьких течій.

На початку ХХ ст. стрімкий розвиток урбанізаційних процесів і посилення європейських культурних впливів, новаторських мистецьких ідей значно збагатили пейзажну традицію активними творчими пошуками, стилістичними змінами, розширенням тематики міських мотивів. Дедалі частіше відтворюються камерні міські краєвиди з історичними архітектурними спорудами, стародавніми руїнами, які певною мірою сприяли збереженню пам'яток історії та культури, оскільки зумовлювались просвітницькою діяльністю об'єднань історико-культурологічного, пам'яткоохоронного та археологічного спрямування. Традиція художнього втілення теми міста на зламі ХІХ — ХХ ст., виходячи з ідейних і формотворчих засад пейзажного малярства, передбачала усталений підхід щодо сюжетного й композиційного вибору, але водночас різну стилістичну інтерпретацію мотивів міста, його архітектурно-просторового середовища та культурного наповнення. Пейзажі Я. Пстрака зберігають національне звучання, втілене через ліричну настроєвість обраних архітектурних мотивів. Поступовий відхід від традиційних академічних художніх принципів у мистецтві регіону супроводжувався посиленням імпресіоністичних, експресіоністичних тенденцій. У руслі європейських художніх практик кінця ХІХ — початку ХХ ст., насамперед пов'язаних із пленерними здобутками імпресіоністичного живопису, художнє осмислення краєвиду початку ХХ ст. зазнало впливу пленерної традиції.

Новітні мистецькі тенденції початку ХХ ст. розширили й оновили пейзаж через посередництво випускників європейських художніх академій, означивши перехід до нового світосприйняття на ґрунті модерністичних течій при збереженні специфіки місцевих традицій. У провідних європейських мистецьких закладах (Краків, Мюнхен, Берлін, Париж) здобували художню освіту прикарпатські митці. Колористичні, композиційні та сюжетні характеристики міських пейзажів 1920–30-х рр. значною мірою склалися під впливом новітньої естетики міста й експериментаторських пошуків європейських мистецьких центрів. Перебування в мистецькому середовищі Парижа позначилось на живописній мові С. Гординського, Г. Смольського.

Художнє життя Станиславова 1930-х рр. характеризується поживаленням, попри певну провінційність повітового міста. Місцеві художники О. Сорохтей, Д.-Л. Іванцев, Я. Лукавецький після навчання за кордоном активно включилися в культурно-мистецький процес краю, експонуючи свої твори на виставках АНУМ у Львові.

Сюжетами пейзажного малярства, відповідно до мистецьких концепцій того часу, дедалі частіше стають види міських вулиць та околиць, соборів і приватних садиб. Мистецькі спроби відтворення міста в пленерних етюдах першої третини ХХ ст. відбувалися в межах реалістичного втілення із вираженими ознаками імпресіоністичної живописної системи. Інтерес до міської тематики виявили митці творчого об'єднання «Оріон», що діяло в Станіславові протягом 1930-х рр. Це, зокрема, архітектурні мотиви на засадах пленерного малярства Е. Дубрави, імпресіоністичні замальовки В. Лучинського, реалістичні твори Г. Розмуса.

Ремінісценції новітніх течій помітні в міських краєвидах О. Сорохтея, М. Зорія, Я. Лукавецького, позначених оновленими засобами виразності, сміливими спробами урізноманітнити композиційну структуру творів, їх колористичний лад. Творчий доробок О. Сорохтея відзначається самотутньою манерою, експресіоністично загостреною й дещо гротесковою. Місто в серії його акварельних, раціональних за стилістикою, етюдів 1930-х рр. набуло стримано-суворого звучання.

У підрозділі 3.2 «*Урбаністичні мотиви в малярстві Івано-Франківщини 1940–80-х рр.*» розглянуто міські краєвиди митців Станіславщини, створені в умовах панівного на той час методу соціалістичного реалізму. Враження, викликані характерною атмосферою повоєнного міста 1940-х рр., відобразились у творах М. Зорія, Я. Лукавецького. Міські види Станіслава художника М. Зорія, виконані аквареллю, характеризуються майстерним зображенням повітряного середовища. Численні види Станіслава митця Я. Лукавецького 1940–50-х рр. демонструють життєстверджуючу позицію автора у відтворенні настрою камерних локусів міського простору на засадах пленерного малярства. Живописне трактування етюдів Лукавецького позначене багатством кольору, нюансуванням світлоповітряного середовища, пластичністю фарбових мазків.

Для міських краєвидів 1950–60-х рр., створених Я. Лукавецьким, О. Короваєм, М. Фіголем, характерне деталізоване відображення місця дії: найчастіше це середмістя чи приміські околиці. Процес активізації мистецького життя Станіславщини кінця 1950-х — початку 1960-х рр. зумовлений активною творчою діяльністю прибулих з інших регіонів митців (М. Варення, В. Голубєв, О. Заливаха, О. Коровай, П. Боєчко).

Відданість традиції ліричного потрактування краєвиду та домінанта емоційно-чуттєвої складової надалі визначили провідну роль пейзажного жанру та окреслили характер живописних пошуків. Виокремлено основні тенденції художнього втілення образу міста — лірико-настрійний тип камерного пейзажу (М. Зорій, Я. Лукавецький, П. Сахро, О. Коровай, В. Хромей) та умовне моделювання міського простору (М. Фіголь, Б. Готь, П. Боєчко). Упродовж 1970–80-х рр. образ міста в живописі збагатився новими прийомами й засобами виразності, меншою чи більшою мірою стилізації й варіативності зображення (О. Заливаха, О. Заборський, М. Фіголь, П. Боєчко).

Суспільно-культурні перетворення другої половини ХХ ст. зумовили нові тенденції створення художнього образу міста, оспівування його самотутності в

доробку митців Івано-Франківщини. Цьому сприяли поява нових споруд, розбудова міських околиць, будівництво індустріальних об'єктів (М. Варення, Б. Готь, П. Боєчко). На тлі соціальних процесів, стрімких темпів урбанізації другої половини ХХ ст. зросла частка індустріального пейзажу, що фіксував прогресивні зміни в образі міста радянського періоду (М. Фіголь, П. Боєчко, М. Варення, В. Голубєв).

У контексті мистецтва 1960–80-х рр., коли зросло зацікавлення архітектурною спадщиною історичних міст з їх ансамблями, пам'ятними місцями та архітектурними об'єктами, актуальними стали натурні замальовки М. Фіголя, М. Більчука, М. Варенні, виконані під час закордонних подорожей.

У підрозділі 3.3 *«Образ міста у творчості митців Івано-Франківщини кінця ХХ — початку ХХІ ст.: стильова спрямованість, засоби художньої виразності»* визначено, що урбаністичний краєвид у мистецтві Івано-Франківщини на межі ХХ і ХХІ ст. зазнав впливу різноманітних стилістичних напрямів, став виразником індивідуальних здібностей художників регіону. Проаналізовано творчий доробок провідних митців, котрі найбільш плідно працюють у жанрі міського краєвиду.

Виявлено, що ліричний камерний пейзаж, як і в попередні десятиліття, набув подальшого розвитку. У творчості художників В. Красьохи, Б. Бринського, В. Повшика, Ю. Писара, Б. Кузіва міський простір трактується на засадах пленерного малярства через опоетизоване сприйняття світу — характеристики мінливих погодних станів, світлові ефекти вранішнього й вечірнього освітлення надають урбаністичним образам настроєвості та несуть глибоке емоційне навантаження. Експресія колористичного вислову помітна у краєвидах В. Сандюка, Б. Бринського, М. Тимчука. Ретроспективні настрої в міських образах культивують митці В. Повшик, В. Сандюк.

Міські етюди художника В. Сандюка відзначаються площинною організацією картинної поверхні, експресивністю колористичного звучання, складністю обраних ракурсів. В основі творчого методу митця провідна роль відведена яскравим колірним рефлексам та експресивному мазку.

До символічного осмислення міста тяжіють краєвиди І. Панчишина, І. Токарука, В. Луканя. Натомість документальне відтворення архітектурного простору помітне в етюдах І. Роп'яника, А. Шабуніна, котрі у своїй творчості зберігають міцний зв'язок із реалістичними принципами образотворення. Формальні пошуки в руслі постмодерністських тенденцій засвідчили урбаністичні композиції М. Яремака. Храми, зруйновані споруди, житлові будівлі історичного середмістя як свідки попередніх епох стали сюжетною основою багатьох краєвидів сучасних митців Івано-Франківщини.

У мистецтві графіки кінця ХХ — початку ХХІ ст. особливого поширення набуло трактування образу міста в аспекті репрезентування його історико-архітектурного спадку. Здебільшого стилізовані зображення архітектурного пейзажу зумовили обмежений набір виражальних засобів, лаконічність образної мови. Ліногравюри з зображенням культових споруд М. Павлука вирізняються умовним трактуванням архітектурних мотивів, майстерно об'єднаних у

декоративній композиції. Урбаністичні пейзажі на графічних аркушах А. Шабуніна прикметні силуетним прочитанням окремих архітектурних доміант або ж набувають репрезентативного характеру, наближаючись до вітальних поштівок з їх впізнаваними міськими панорамами.

У розділі 4 «Типологія, стилістика та художньо-композиційні особливості міського пейзажу у творчості художників Івано-Франківщини ХХ — початку ХХІ ст.» здійснено класифікацію міських краєвидів у мистецтві Івано-Франківщини за сюжетно-тематичними характеристиками й образним трактуванням зображень. Проаналізовано композиційні особливості урбаністичних пейзажів окресленого періоду.

У підрозділі 4.1 «Типологія міського пейзажу за сюжетно-тематичними ознаками» на підставі аналізу живописних творів, які належать до досліджуваної жанрової категорії і які були створені митцями Івано-Франківщини ХХ — початку ХХІ ст., виокремлено такі сюжетні мотиви: історичні руїни; міські ансамблі; архітектурні пам'ятки як змістові і композиційні доміанти (об'єкти культової, оборонної і громадської архітектури як компоненти історичного середовища); руїни як наслідок воєнних ушкоджень; приватні садиби як камерні фрагменти просторової цілісності міста; провулки, подвір'я й околиці; індустріальні мотиви з елементами технізації та новобудови як наслідок інтенсивних урбанізаційних процесів. Міська тематика в художніх рефлексіях художників Івано-Франківщини в аспекті образно-сюжетного навантаження отримала всебічне потрактування. Це й історико-архітектурний вигляд середмістя, й архітектурно-художні особливості окремої пам'ятки та ансамблів, і камерні пейзажі з фрагментами історичної забудови й архітектурного декору, і урбаністичне середовище з ознаками інтенсивних містобудівних процесів, і простір повсякденної присутності людини.

У підрозділі 4.2 «Художньо-стилістичні та композиційні характеристики міських мотивів у мистецтві Івано-Франківщини ХХ — початку ХХІ ст.» здійснено класифікацію краєвидів у творчому доробку художників Івано-Франківщини досліджуваного періоду за стилістичними та композиційними ознаками та систематизацію їх типових характеристик відповідно до історико-мистецьких етапів. З'ясовано, що образ міста втілює різні композиційні принципи: панорамного пейзажу, перспективного зображення вулиць, виду на місто зверху з акцентами дахів, димарів, верхівок дерев, а також фрагментарного зображення архітектурного мотиву. Встановлено, що тип лірико-настрогового камерного пейзажу набув особливого поширення в мистецтві Івано-Франківщини. Втілення теми міста шляхом його опоетизованого ліричного звучання на засадах пленерного малярства простежено на різних етапах творчості митців М. Зорія, Я. Лукавецького, П. Сахра, О. Коровая, В. Красьохи, Б. Бринського. Поряд з лірико-настроговим трактуванням міського мотиву, розвинувся тип урбаністичного пейзажу з глибоким символічним наповненням і умовністю зображень (Б. Готь, П. Боєчко, М. Фіголь, М. Якимечко).

У підрозділі 4.3 «Міські краєвиди як джерельна база вивчення архітектурно-історичного середовища міста» розглянуто образність міського пейзажу прикарпатських митців в аспекті збереження його історико-культурної спадщини, репрезентованої архітектурною складовою. Архітектурні споруди як ключові компоненти простору, які формують історичну пам'ять й увиразнюють образ міста, ставали сюжетами гравюр і живописних творів художників першої половини ХІХ ст. Проблема збереження історико-культурного образу міста відобразилась у творчих здобутках митців на зламі ХІХ і ХХ ст., втілюючись у ліричних зображеннях міських панорам, архітектурних домінант, пам'ятних місць (Ю. Панькевич, Я. Пстрак). Сюжети урбаністичних пейзажів з елементами сакральної архітектури несуть високу ідейну значущість у контексті як історико-культурних реалій 1940–60-х рр. (М. Зорій, Я. Лукавецький), так і процесів руйнування історичних пам'яток 1980–2000-х рр. (І. Панчишин, З. Соколовський, В. Гривінський, А. Шабунін).

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз та систематизація літературних джерел і фактологічного матеріалу, присвяченого особливостям втілення міського краєвиду художниками Івано-Франківщини ХХ — початку ХХІ ст., дозволяють сформулювати такі висновки:

1. На матеріалі зібраних, проаналізованих і систематизованих автором опублікованих праць із питань пейзажного живопису з'ясовано, що явище міського краєвиду в мистецтві Івано-Франківщини ХХ — початку ХХІ ст. не набуло комплексного висвітлення в українському мистецтвознавстві, а певні аспекти проблеми окреслені на тлі загальних тенденцій розвитку жанрової специфіки пейзажу та творчих біографій художників. Наявна кількість публікацій не може претендувати на вичерпне розкриття теми, отже постала необхідність глибинного вивчення регіональної специфіки інтерпретації міського середовища в образотворчій культурі Івано-Франківщини досліджуваного періоду. Уперше введена до наукового обігу значна кількість творів із музейних колекцій і приватних збірок та залучені літературні джерела уможливили комплексне мистецтвознавче дослідження. Методологічні засади, продиктовані специфікою обраної тематики, ґрунтуються на комплексному підході до аналізу проблематики міського пейзажу. Теоретико-методологічну основу дисертаційної праці становлять історико-порівняльний, реконструктивний і хронологічний методи. Визначення художньо-стильової специфіки, образно-змістових і типологічних особливостей трактування теми міста у творах митців Івано-Франківщини ХХ — початку ХХІ ст. здійснено на засадах стилістичного і формального методів мистецтвознавчого аналізу. Джерельну базу дослідження становили мистецькі твори художників із музейних колекцій і приватних збірок, архівні матеріали, каталоги творів митців, буклети творчих виставок і мистецьких пленерів, публікації в наукових періодичних виданнях.

2. Виявлено, що зображення елементів архітектури, фрагментів інтер'єру, відповідно до ренесансних принципів творення образу, вводилися в іконографічні схеми середини XVI — початку XVII ст. для означення події з характерними ознаками умовних архітектурних мотивів і ландшафтних елементів. Посилення достовірності в ікономалярстві Прикарпаття XVII–XVIII ст. призвело до змін канонічних композиційних схем, у яких дедалі частіше простежуються мотиви архітектурного оточення. Барокові тенденції, які переважають у стилістиці іконопису Прикарпаття цього періоду, виявили себе у вигляді реальних зображень тогочасної міської забудови. Міський мотив, введений у формотворчу структуру ікони, еволюціонував від схематичного означення місця дії до реального деталізованого зображення навколишньої дійсності, доповненого сценами міського життя, збагачуючись певними реаліями на кожному відрізку часу. Простежено посилення реалістичності архітектурного антуражу в гравюрах XVIII ст., створених на теренах тодішньої Станиславівщини, та видозміну архітектурного фону від символічного осмислення міста як тла розгортання подій до конкретизації міського простору як середовища.

3. На кожному з етапів розвитку міського краєвиду простежено характерні особливості його художнього потрактування прикарпатськими митцями. Так, розвиток архітектурного пейзажу в мистецтві Станиславівщини XIX ст. у контексті епохи романтизму набув поширення в тиражній графіці завдяки активному виданню літографських альбомів з метою популяризації східних теренів Австро-Угорщини. Вид міста став тоді актуальним сюжетом естампів, виконаних іноземними художниками (Н. Орда, М.Б.-З. Стенчинський, Е. Кронбах, К. Ауер) і позначених впливом романтизму з його зацікавленнями археологічними пам'ятками, архітектурним аспектом історичних споруд, найвиразнішими змінами міського ландшафту. Для них типовими є панорамна і фрагментарна композиційна побудова, оповідальний характер зображеного, акценти найвиразніших будівель того чи іншого міста, історичний і культурний антураж, пріоритетність мотиву замкових руїн та інших старожитностей.

Визначено, що специфіка розвитку жанру міського пейзажу в мистецтві початку XX ст. у контексті тогочасного культурного процесу на теренах Станиславівщини зумовила поступовий відхід від академічних тенденцій, які були панівними в краєвидах останньої третини XIX — початку XX ст., до новаторських художніх пошуків у руслі західноєвропейських мистецьких процесів, які позначились на тематиці й художньо-стилістичних якостях зображення. Тематичний діапазон художнього осмислення міських мотивів відзначився пошуками національної складової та впливами модерних напрямів і течій тогочасного європейського мистецтва. Прикарпатські художники значно збагатили місцеву малярську традицію створення міського пейзажу шляхом стилістичного новаторства, оперуючи різноманітними образно-пластичними засобами, культивуючи ідею національної ідентичності пейзажу, його самотності і своєрідних локальних ознак.

Новітні напрямки західноєвропейського мистецтва того часу наклали відбиток на трактування міських мотивів митцями із прикарпатських теренів, відкритими до експериментаторських формальних пошуків у контексті освітньо-художніх процесів першої третини ХХ ст. Художній процес 1920–30-х рр. характеризується послабленням авторитетних норм академічної традиції, посиленням інтересу до експериментування з формою, стилістичних пошуків у руслі імпресіонізму, експресіонізму, абстракціонізму, переходом до авангардної стилістики. Безперервність пейзажної традиції засвідчує глибoku її світоглядну закоріненість у середовищі західноукраїнських митців.

У першій третині ХХ ст. образне сприйняття міста втілилось, насамперед, у творах художників, що входили до мистецьких об'єднань краю (Е. Дубрава, Г. Розмус), випускників Краківської академії мистецтв (О. Сорохтей, М. Зорій, Я. Лукавецький). Саме в їхніх рисунках, етюдах і картинах найвиразніше зазвучала тема міста.

У контексті історичних подій 1940-х рр. окрему тематичну групу зображень становлять сповнені тривоги й спустошення замальовки зруйнованих міст. В урбаністичних пейзажах 1940-х рр. переважають мотиви руїн (В. Сидорук, Я. Лукавецький) та інші прикмети «нової» дійсності як наслідки воєнних і політичних зрушень (М. Навроцький).

Мистецтво Івано-Франківщини 1950–60-х рр., як і інших областей України, перебувало під впливом ідеології соціалістичного реалізму, що внесло певні особливості в трактування міського пейзажу, який постає у взаємозв'язку міської культури й природного оточення. Художній образ збагатився деталізацією та фіксуванням історичних пам'яток міської забудови, а також акцентуванням ландшафтних компонентів у зображенні міських околиць (Я. Лукавецький, П. Сахро, О. Коровай).

Процеси суспільних і культурних перетворень 1960–80-х рр. диктували нові тенденції втілення художнього образу міста, відображення його самотності в доробку митців Івано-Франківщини. Цьому сприяли насамперед ті зміни, що відбувались в архітектурно-просторовому вигляді міста: поява нових споруд, розбудова передмість, будівництво індустріальних об'єктів. Тенденція до фіксації видозміни архітектурного наповнення міського простору як історичного середмістя, так й оновлених околиць, спричинена активним зростанням темпів містобудівного процесу, найвиразніше репрезентована в живописних імпровізаціях М. Варенні, Б. Готя, П. Боєчка.

Ідеологічні доктрини 1960–80-х рр. зумовили занепад активних формотворчих пошуків, натомість сприяли відведенню пейзажеві домінантної ролі та, водночас, і розвитку урбаністичного пейзажу. З'ясовано, що в моделюванні образу міста переважає опоетизований характер міського простору, лірико-настрійний тип камерного пейзажу (М. Зорій, Я. Лукавецький, М. Варення, О. Коровай) та дистанціювання від натурного мотиву в бік умовності зображення, пріоритетності формальних пошуків (М. Фіголь, О. Заборський, О. Заливаха, Б. Готь, П. Боєчко).

4. Місто як об'єкт живописних і графічних творів кінця ХХ — початку ХХІ ст. набуло різноманітного втілення як у стилістичному аспекті, позначеному зверненням і до традиційних академічних прийомів, і до здобутків новітніх художніх напрямів, синтезом привнесених формальних пошуків і глибинних національних традицій, так і в образному звучанні, реалізованому через натуралістичне відображення, декоративне трактування або символічно-асоціативне наповнення картинної площини. Сприйняття пейзажного довкілля виражається через розмаїття технічних прийомів і засобів виразності, суттєві стилістичні оновлення.

Інтерпретація міського простору, репрезентованого як традиційними іконографічними схемами — панорамами, перспективами вулиць, важливими спорудами архітектурного фонду міста, так і новими сюжетами, виразно засвідчує стурбованість авторів проблемою збереження архітектурного спадку міста, його історичної достовірності. Визначено, що трактування міського образу в образотворчому мистецтві регіону не обмежене лише реалістичним відображенням природи, але й пов'язане з різноманітними художньо-образними аспектами романтизовано-ліричного тлумачення, символічного осмислення, фантазійного привнесення. Рефлексії міста у творчому доробку митців Івано-Франківщини кінця ХХ — початку ХХІ ст. представлені широким діапазоном образної мови — урбаністичний пейзаж трансформується від натурних плернерних етюдів до композицій, урізноманітнених знаковістю, метафорами, площинними варіаціями простору й форми, стилізацією, колористичною експресією, до яких додаються індивідуальні вияви авторської малярської мови.

Урбаністичний краєвид у мистецтві Івано-Франківщини на межі ХХ і ХХІ ст., як і малярство та графіка регіону в цілому, формуючись на глибокій етнічній спорідненості з народним мистецтвом, зазнав впливів різноманітних стилістичних напрямів та залежав від індивідуальних здібностей художників регіону, що внесло багатогранність у реалізацію художнього урбаністичного образу. Спектр виражальних засобів, до яких вдаються митці Івано-Франківщини, вирізняється широким образно-стилістичним діапазоном втілення урбаністичних візій: елегійною наративністю сюжету на засадах плернерного малярства (В. Красьоха, Б. Бринський, В. Повшик, М. Качур), ретроспективною імпровізацією (В. Повшик, В. Сандюк), символічним осмисленням (І. Панчишин, В. Лукань, І. Токарук), умовною декоративністю (М. Якимечко), тяжінням до еклектичних і поліаспектних зображень у руслі постмодерністських спрямувань (М. Яремак).

У мистецтві графіки кінця ХХ — початку ХХІ ст. особливого поширення набуло трактування образу міста в аспекті репрезентування його історико-архітектурного спадку. Стилiстичні ознаки міського пейзажу в цей період засвідчують обмежений набір виражальних засобів, лаконізм образного вислову. Доробок митців-графіків кінця 1990-х — 2000-х рр. у царині міського пейзажу представлений як техніками естампної графіки (М. Павлюк, А. Шабунін), так й експериментальними технічними прийомами авторської

акварелі, монотипії (Т. Павлик, В. Гривінський, І. Панчишин), що зумовило збагачення образно-пластичної структури краєвидів.

5. На підставі аналізу творів прикарпатських художників, що заявили про себе в жанрі міського краєвиду на Івано-Франківщині ХХ — початку ХХІ ст., виокремлено такі сюжетні основи: історичні руїни; міські ансамблі; архітектурні пам'ятки як змістові й композиційні доміанти (об'єкти культової, оборонної та громадської архітектури як компоненти історичного центру міста); руїни як наслідок воєнних ушкоджень; міські садиби, що постають камерними фрагментами простору історичних міст; провулки, подвір'я й околиці; індустриальні мотиви з елементами технізації та новобудови як прикмети інтенсивних урбаністичних процесів; елементи архітектурного декору (ліпнина, художній метал, скульптурний декор тощо). Образ міста нерідко втілюється за допомогою композиційних принципів панорамного пейзажу, перспективного зображення вулиць, виду на місто зверху з акцентами дахів, коминів, верхівок дерев і фрагментарних ракурсних скорочень.

Відзначено, що багатоаспектний ідейно-образний вимір міського простору втілено як документально-достовірними зображеннями дійсного вигляду міста, так й інтерпретаціями уявної дійсності, увиразненими ретроспективним образом міста, що постає як історична фантазія, візія, метафора чи спогад.

Сюжети міського пейзажу отримали різне трактування за образно-стилістичними ознаками — реалістичний краєвид, пленерний пейзаж-етюд, постімпресіоністичний декоративний тип пейзажу, формалістичні зображення краєвиду в руслі постмодерністської парадигми. За характером трактування натури виокремлено міські краєвиди лірико-настрогового образу, умовно-образного живописного моделювання та абстрактно-символічного напрямку. З'ясовано, що тип камерного пейзажу, який тяжіє до лірико-настрогового образу міста, набув особливого поширення в мистецтві Івано-Франківщини. Тяглість традиції трактування міського образу в ліричному ключі упродовж досліджуваного періоду виражена передусім у зображенні відповідних мотивів, серед яких — поетичні закутки міста, камерні вулички, скромні міські околиці, садиби.

6. Розширення можливостей художнього вислову в царині міського краєвиду спонукає прикарпатських художників оперувати різновекторною стилістикою, розмаїтими техніко-технологічними засобами, збагачувати колективний творчий доробок оригінальними авторськими манерами (контурність живописного зображення, прозора легкість фарбового шару (В. Сандюк), фактурне опрацювання малярської поверхні із застосуванням природних матеріалів (В. Красьоха), пластична виразність фарбового шару (Б. Бринський), пом'ягшеність, «розмитість» обрисів зображуваного (В. Повшик, М. Качур, Ю. Писар)). Митці Івано-Франківщини зробили внесок в образне відтворення міста шляхом акцентування його архітектурної спадщини, особливостей міської забудови, краси середмістя, внаслідок чого багато творів

набули виняткового пам'яткоохоронного значення в якості важливого іконографічного матеріалу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Осадца М. Архітектурні пейзажі художників Прикарпаття періоду мистецьких студій кінця ХІХ — початку ХХ століття. *Мистецтвознавство '13* : збірник наукових праць. Львів : СКіМ, 2013. С. 195–204.
2. Осадца М. Міська тематика в пейзажному малярстві Станіславщини 50–60-х років ХХ століття: культурологічний аспект. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку* : наук. записки Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту / упоряд. В. Г. Виткалов. Рівне : РДГУ, 2014. Вип. 20. Т. 2. С. 135–139.
3. Осадца М. Міські краєвиди у творчості іноземних художників на теренах Івано-Франківщини (ХІХ — початок ХХ ст.). *Мистецтвознавчі записки* : збірник наукових праць. Київ : Міленіум, 2015. Вип. 27. С. 288–298.
4. Осадца М. Традиція зображення міського пейзажу в малярстві Івано-Франківщини міжвоєнного двадцятиріччя. *Вісник Прикарпатського університету. Серія : Мистецтвознавство*. Івано-Франківськ, 2015. Вип. 30–31. Ч.1. С. 108–113.
5. Осадца М. Тема міста в малярстві Івано-Франківщини 1960–80-х років: тенденції втілення. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв* : збірник наукових праць. Харків : ХДАДМ, 2015. Вип. 7. С. 119–125.
6. Осадца М. Архитектурные изображения в иконописи Прикарпатья XVI–XVIII веков. *Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 15. Искусствоведение*. Санкт-Петербург : Издательство СПбГУ, 2016. Вып. 2. С. 19–35.
7. Осадца М. Міський пейзаж у мистецтві графіки Івано-Франківщини кінця ХХ — початку ХХІ століття: художньо-стильові особливості. *Традиції та новації у вищій архітектурно-художній освіті* : збірник наукових праць. Харків : ХДАДМ, 2018. Вип. 2. С. 76–79.
8. Осадца М. Інтерпретація міського краєвиду в малярстві Івано-Франківщини кінця ХХ — початку ХХІ століття: стилістичні тенденції. *Народознавчі зошити*. Львів, 2018. № 4 (142). С. 955–966.

АНОТАЦІЯ

Осадца М. 3. Міський пейзаж у творчості художників Івано-Франківщини ХХ — початку ХХІ століття. — Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.05 «Образотворче мистецтво». — Львівська національна академія мистецтв, Львів, 2019.

Дисертаційна праця є комплексним науковим дослідженням міського краєвиду у творах живопису та графіки художників Івано-Франківщини ХХ — початку ХХІ ст. На основі систематизації значного обсягу друкованих джерел, аналізу пейзажних творів із музейних колекцій і приватних збірок висвітлено концепцію міського пейзажу в образотворчому мистецтві ХХ — початку ХХІ ст. як цілісного мистецького явища в різноманітності його образного трактування та регіональної специфіки. Розкрито особливості міського краєвиду в контексті мистецьких течій на кожному з етапів його розвитку, виявлено тенденції втілення теми міста у творчості художників Івано-Франківщини окресленого періоду. На основі мистецтвознавчого аналізу живописних і графічних творів здійснено типологію міських пейзажів визначеного кола митців за образними, художньо-стилістичними та композиційними ознаками.

Ключові слова: міський пейзаж, образотворче мистецтво Івано-Франківщини, живопис, творчість, творчий метод, колористика, пластична мова.

АННОТАЦИЯ

Осадца М. З. Городской пейзаж в творчестве художников Ивано-Франковщины ХХ — начала ХХІ века. — Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата искусствоведения по специальности 17.00.05 «Изобразительное искусство». — Львовская национальная академия искусств, Львов, 2019.

Диссертационная работа является комплексным научным исследованием городского пейзажа в произведениях живописи и графики художников Ивано-Франковщины ХХ — начала ХХІ в. На основе систематизации значительного объема печатных источников, анализа пейзажных произведений из музейных коллекций и частных собраний освещена концепция городского пейзажа в изобразительном искусстве ХХ — начала ХХІ в. как целостного художественного явления в многообразии его образной трактовки и региональной специфики. Раскрыты особенности городского пейзажа в контексте художественных течений на каждом из этапов его развития, выявлены тенденции воплощения темы города в творчестве художников Ивано-Франковщины очерченного периода. На основе искусствоведческого анализа живописных и графических произведений осуществлено типологию городских пейзажей определенного круга художников за образными, художественно-стилистическими и композиционными признаками.

Ключевые слова: городской пейзаж, изобразительное искусство Ивано-Франковщины, живопись, творчество, творческий метод, колористика, пластический язык.

ABSTRACT

Osadtsa Marta. The Urban Landscape in the Creative Work of Artists of the Ivano-Frankivsk Region of the 20th — early 21st Century. — Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

The thesis for a scientific degree of the Candidate (Ph.D.) in Art Studies, Specialty 17.00.05 — Fine Arts. — Lviv National Academy of Arts, Lviv, 2019.

Thesis is a complex scientific research of the urban landscape in the works of painting and graphic arts of the Ivano-Frankivsk region of the 20th — beginning of the 21st century. The urban landscape as a genre variety in the art of the Ivano-Frankivsk region with its artistic and stylistic diversity and figurative and ideological content expresses the ontological aspect of the interaction between the artist and the surrounding reality and reflects the artists' aspiration to capture the character of the cultural space of the city in a certain historical epoch.

The concept of the urban landscape in the 20th — early 21st century fine art of the Ivano-Frankivsk region as an artistic phenomenon in the diversity of its figurative interpretation and regional specific character is investigated on the basis of systematization of printed sources and the analysis of landscape works from museum and private collections. The main stages of the development of the urban landscape against the background of artistic currents are revealed; trends in the implementation of the theme of the city on the material of the creativity of artists of the Ivano-Frankivsk region are determined at each of the stages of its development. On the basis of paintings and graphic works, their art criticism analysis and typology were carried out according to figurative, compositional, colouristic and stylistic features of urban landscapes of a certain circle of artists. In the research, for the first time, many personalities of artists of the Ivano-Frankivsk region and their little-known artistic heritage were introduced into the field of scientific discourse.

Architectural motifs of the end of 19th — early 20th centuries has transformed from the academic trends that remained dominant in the landscape painting of the last third of the 19th century to innovative artistic stylistics in line with western European artistic processes, which were reflected on the image interpretation. The range of figurative-stylistic, thematic and artistic content of urban motifs was marked by the search for the national component and renewed by the diversity of the impressionistic and expressionist tendencies. The Pre-Carpathian artists have greatly enriched the local painting tradition of the urban landscape through stylistic innovation with various figurative and plastic means and have continued the idea of the landscape national identity.

The tradition of the portrayal of a city in the works of the 1920s and 1930s, based on the principles of impressionism, expressionism, abstractionism, showing the search for new means of expression in terms of enrichment of content and form, was reflected in the acquisition of peculiar local traits. In the first third of the 20th century the renewed perception of the city first of all arose in the works of artists who joined the artistic associations, as well as graduates of the Krakow Academy of Arts.

Urban landscapes of the 1940s acquired an artistic expression with characteristic motifs of ruins, and individual signs of a «new» reality as a consequence of military and political changes.

The artistic image of the city of the 1950s and 1960s in the art of the Ivano-Frankivsk region, under the influence of the socialist ideology, was enriched with the detailing and introduction of historical components of urban development, as well as with the intensification of the landscape theme in the portrayal of urban suburbs.

The processes of social and cultural changes have led to new tendencies in the embodiment of the city image in the art of the Ivano-Frankivsk region. First of all, this was facilitated by the changes taking place in the architectural and spatial image of the city of the 1960s and 1980s: the appearance of new buildings, the construction of urban suburbs, and the building of industrial objects. The tendency to capture the modification of the architectural content of the urban space, either a historically formed center or the renovated suburbs, was embodied in the most complete manner in the picturesque improvisations of M. Varennya, B. Got, P. Boechko. The image of the city was embodied by the way of the poetic character of urban landscape (M. Zoriy, Ya. Lukavetsky, O. Korovay) and the formal interpretation of city space (M. Figol, O. Zaborsky, O. Zalyvakha, B. Got, P. Boechko).

The urban landscape in the art of the Ivano-Frankivsk region at the turn of the 20th and 21st centuries was influenced by various stylistic trends and individual abilities of artists, which brings certain diversity into the realization of the artistic image of the city. The spectrum of expressive means was distinguished by the wide range of the urban vision embodiment such as the plein-air manner (V. Krasnyokha, B. Brynsky, V. Povshyk), retrospective improvisation (V. Povshyk, V. Sandjuk), symbolic interpretation (I. Panchyshyn, V. Lukan, I. Tokaruk), decorative style (M. Yakymchko) and formal searches in the context of postmodernist movements (M. Yaremak). In the art of graphics of the late 20th — early 21st century the interpretation of the urban image in the aspect of its historical and architectural heritage became especially popular. On the basis of the landscape paintings of the artists of the Ivano-Frankivsk region of the 20th — early 21st century, the classification of urban landscapes has been made according to their thematic-narrative, stylistic and compositional features.

The visual material of a wide range of architectural objects that captures the authentic appearance of buildings, constituted a significant component of modern memorial protective and restoration practices.

Keywords: urban landscape, fine arts of Ivano-Frankivsk region, painting, creativity, creative method, colourism, plastic language.